

**Αρχές και Μέτρα
Προστασίας Περιβάλλοντος
στην Αρχαία Ελλάδα.
Σύγκριση με την Ευρωπαϊκή
Νομοθεσία**

Αγγελική Καλλία – Αντωνίου

Δρ. Νομικής, Δικηγόρος
Καθηγήτρια Δικαίου
Περιβάλλοντος ΕΚΔΔΑ

Πάτρα 19.6.2018

- Αγαθό «περιβάλλον» στην **Αρχαία Ελλάδα**. Θεοποίηση στοιχείων του περιβάλλοντος “απόλυτος” σεβασμός στο περιβάλλον και συνακόλουθα επιλογή του μοντέλου ανάπτυξης.
- Αγαθό «περιβάλλον» προστασία **σε Ευρωπαϊκό – Διεθνές και Εθνικό επίπεδο σήμερα**. Περιβαλλοντικές αρχές που αναπτύχθηκαν
- Συγκριτική θεώρηση των αρχών και ανάδειξη **των κοινωνικών αξιών που τις υπαγορεύουν**

Εισήγηση

1. Σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα - Νομική αντιμετώπισή τους
2. Χαρακτηριστικά της εξέλιξης του Ενωσιακού περιβαλλοντικού θεσμικού πλαισίου – Ανάπτυξη νέων αρχών
3. Δικαιώματα των πολιτών - Αρμοδιότητα του ΔΕΕ
4. Αρχές και Διατάξεις Προστασίας Περιβάλλοντος στην Αρχαία Ελλάδα
5. Σύγκριση των Αρχών και της Αποτελεσματικότητας του δικαίου περιβάλλοντος σήμερα και στην Αρχαία Ελλάδα – Συμπεράσματα

1. Σύγχρονα Περιβαλλοντικά Προβλήματα: Νομική Αντιμετώπιση

- 1972: ΟΗΕ Στοκχόλμη
- 1973: ΕΟΚ Πρόγραμμα Δράσης
- 1975: Ελλάδα ΠΕΡΠΑ
- Συνθήκες ΕΟΚ - Ε. Ένωσης:
 - 1957
 - 1987:
 - 1992: βιώσιμη ανάπτυξη
 - 2009: περιβάλλον - ενεργεια

2. Ενωσιακό Περιβαλλοντικό Δίκαιο: Εξέλιξη - Αρχές

Πάτρα 19.6.2018

400 Νομικά Κείμενα (τροποποιήσεις)

- Προστασία - Διαχείριση Ύδατων
- Βιοποικιλότητα – Φύση
- Ατμόσφαιρα – Κλιματική Αλλαγή
- Διαχείριση Αποβλήτων
- Χημικές Ουσίες
- Περιβαλλοντικές επιπτώσεις Έργων - Προγραμμάτων
- Ολοκληρωμένη Πρόληψη και Έλεγχος Ρύπανσης
- Περιβαλλοντική πληροφόρηση-Κοινωνική Συμμετοχή
- Περιβαλλοντική Διαχείριση, Περιβαλλοντική Σήμανση
- Περιβαλλοντική Ευθύνη
- Οικολογικό σχεδιασμό προϊόντων, κτιρίων

Εξέλιξη - αρχές

- **2.1. Ολιστική και μακρόπνοη θεώρηση**
Οδηγία 2000/60, 2008/98
- **2.2. Συμμετοχή του κοινού – Πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και στην δικαιοσύνη**
Συνθήκη Άαρχους
- **2.3. Σύνδεση του δικαίου με την παραγωγή και την οικονομία**
EMAS, Eco-Label

Εξέλιξη - αρχές

- **2.4. Επιβολή κυρώσεων που διασφαλίζουν τον σεβασμό των κανόνων**
Ανάλογες- Αποτρεπτικές- Αποτελεσματικές
- **2.5. Διείσδυση της Ενωσιακής και Διεθνούς νομοθεσίας στην Εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία**
85% Ενωσιακό δίκαιο
Διεθνείς Συμβάσεις: Κλίμα- Βιοποικιλότητα

Εξέλιξη - αρχές

- **2.6. Η Αρχή της Πρόληψης**

«προλαμβάνειν δει»

Οδηγία 85/337/ΕΚ

- **2.6. Η Αρχή της Προφύλαξης**

ΓΤΟ – Ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία

- **2.7. Η Αρχή ο Ρυπαίνων Πληρώνει – Περιβαλλοντική Ευθύνη**

Εξέλιξη - αρχές

- **2.8. Αρχή της εφαρμογής της Βέλτιστης Διαθέσιμης Τεχνολογίας**

Που δεν συνεπάγεται υπερβολικό οικονομικό κόστος

- **2.9. Αρχή της Βιώσιμης Κατανάλωσης**

Επαναχρησιμοποίηση

Επαναχρησιμοποίηση λυμάτων

Γκρι νερό

3. Δικαιώματα πολιτών - ΔΕΕ

○ 3.1.

**Δικαίωμα καταγγελίας στην Ε. Ε. και
Δικαίωμα αναφοράς στο Ε. Κοινοβούλιο**

3. Δικαιώματα πολιτών - ΔΕΕ

- **3.2. Ο Ευρωπαίος και ο Εθνικός
Συνήγορος του πολίτη**

3. Δικαιώματα πολιτών - ΔΕΕ

- **3.3. Συνεργασία στον έλεγχο εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας**

IMPEL

- **3.4. Επιβολή κυρώσεων στα κράτη – μέλη από το ΔΕΕ**

Πρόστιμο μέχρι την εφαρμογή της νομοθεσίας

4. Αρχές και Διατάξεις προστασίας Περιβάλλοντος στην Αρχαία Ελλάδα

Πάτρα 19.6.2018

4.1. Σύνδεση με το Θείο

Θεότητες που προστάτευαν το περιβάλλον

- **Ρέα:** Φύση - Όρη
- **Δίας:** Αναθέτει - Δρυς
- **Ηρα:** Άνθη
- **Αθηνά:** Ελιά
- **Διόνυσος:** Αμπέλι
- **Δήμητρα:** Γεωργία
- **Απόλλων:** Φώς Επιστήμη, Τέχνη, Κάλλος Δάση
- **Αρτεμις:** Φύση

Νύμφες: κόρες του Ωκεανού συνοδεύουν την Άρτεμι

- **Ναιϊάδες** των ποταμών και των πηγών – κρηνών,
- **Ορεστιάδες** των βουνών, όπου υπάρχουν πηγές,
- **Δρυάδες ή Αμαδυάδες** των δένδρων και των λιβαδιών,
- **Ακταία, Αλκίπη και Ασίνη** είχαν αναλάβει την καθαρότητα των αιγιαλών και θαλασσών.

Θέμις: Θεά του Νόμου και της Τάξης - με τον Δία: 6 κόρες

- Δίκη
- Ευνομία
- Ειρήνη
- Κλωθώ - Μοιρα
- Λάχεση - Μοίρα
- Άτροπο - Μοίρα

Η Θεϊκή τιμωρία

Ο Εριχθόνιος αποψίλωσε δάση για να
σκοτώνει περισσότερα ζώα,

Οι Θεοί του έστειλαν για τιμωρία την **πείνα**
που τον οδήγησε στο τέλος
να κατατρώνει τις σάρκες του
για να την κορέσει!

Ἕμνοι στην φύση

Ορφικός ὕμνος (προς Μουσαῖον 10):

« ὦ φύση, πολυμήχανη μητέρα,
πολύπλοκη, μεγίστη, φιλική, πάντροφη κόρη,
γῆς και θάλασσας ἀνασσα.

Συ εἶσαι ὅλων των πλασμάτων πατέρας και
μητέρα,

κραταιή, ἀθάνατη, αἰώνιας ζωῆς πρόνοια,
βασίλισσα ὅλων».

Υμνοι στη Φύση

Ο **Ιπποκράτης** την αποκαλεί:

*«**γιάτρισσα** που γνωρίζει να διατηρεί και να αποκαθιστά την υγεία της πανίδας και της χλωρίδας» (περί διαίτης 15).*

Θεωρεί

*«Άριστο **γιατρό** αυτόν που γίνεται πιστός φύσεως μιμητής και υπηρέτης».*

Υμνοι στη Φύση

ο «φιλόσοφος του χρόνου»

Ηράκλειτος αποκαλεί την φύση
«πάνσοφη»

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον – Φιλοσοφική προσέγγιση

- Λυκούργος Σπάρτη 884 π.Χ.
- Σόλων Αθήνα 580- 503 π.Χ.

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον – Φιλοσοφική προσέγγιση

Κάλλος

Αρμονία

Μέτρο

Θεμέλια της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον – Φιλοσοφική προσέγγιση

Ζήνων 3^{ος} αιώνας π.Χ. Στωϊκός φιλόσοφος

- Ο άνθρωπος **αναπόσπαστο μέρος** του φυσικού περιβάλλοντος
- **Διέπεται** από τους φυσικούς νόμους
- Η **ευδαιμονία** του εξαρτάται από την αρμονική σχέση του με αυτούς τους νόμους

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον

Χωροταξία

Βιομηχανικές Ζώνες

Αιγάλεω: Μεταλλουργίες

Πάρνηθα: Γεωργικά εργαλεία

Κηφισσός: Σιδηρουργοί

Κεραμικός: Αγγειοπλάστες - κεραμικοί

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον

Πολεοδομία

(Ιππόδαμος ο Μηλίσσιος)

Προσανατολισμός κατοικιών: για ήλιο το χειμώνα και δροσιά το καλοκαίρι

Ευρύχωροι **δημόσιοι χώροι**

Ευθύγραμμοι και πλατειές δρόμοι

Οικοδομές κατασκευασμένες με τον νόμο

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον

Προστασία Φύσης Ανακήρξη Ιερών Αλσών

Απαγόρευση:

κυνήγι – ψάρεμα

Καλλιέργεια – Υλοτομία- Χρήση εργαλίων

Προστασία από Ιερείς

Ή από δασοφύλακες (Υλωροί)

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον- Χλωρίδα

Απαγόρευση **εκρίζωσης ελαιοδένδρου** στην Αθήνα

Πλην 2/χρόνο

χρηματική ποινή για κάθε επιπλέον έκρίζωση που κατατίθεται στο δημόσιο ταμείο

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον- Χλωρίδα

Υποχρέωση των Αθηναίων
να καταγγείλουν τον εκ
προθέσεως εμπρηστή
Δίκη στον Άρειο Πάγο
Καταδίκη για **κακούργημα**

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον- Χλωρίδα

Κρήτη πόλις Δρήρος:

Όποιος παρέλειπε να **φυτεύσει** έστω και ένα δένδρο στη ζωή του καταδικαζόταν σε χρηματική ποινή πενήκοντα στατήρων

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον-Ύδατα

Προστασία πόσιμου νερού

Αντιμετώπιση πλημμυρών

Τιμωρία υποκλοπής νερού

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον- Θαλάσσια Ύδατα

Προστασία **λιμένων** από την ρύπανση

ειδικό βραβείο «Ασίνηον λίθον»

Προσφώνηση:

«Λάβε στα χέρια σου αυτόν τον λίθον από διαυγές, λάμπον κρύσταλλο, δημιούργημα της αθάνατης λάμψης της θαλάσσιας αίγλης»

4.2. Νομοθετικά μέτρα για το περιβάλλον- Ζώα

Ο Ηρόδοτος

« ο κύριος του ζώου να φροντίζει ώστε να μην πληγώνονται τα οπίσθια του ίππου από την τοποθέτηση της σέλλας»

Περιβαλλοντικά Προβλήματα

- 4^ο π.Χ αιώνα τα δάση είχαν περιοριστεί στις οροσειρές του Ταυγέτου, Παρνασσού, Οίτης, Ολύμπου, Πίνδου
- Ο Πλάτων περιγράφει **την καταστροφή του δάσους της Αθήνας**: η αποψίλωση των δασών προκαλεί διάβρωση των εδαφών, μεταβολή του κλίματος και ζημιές στην καλλιέργεια.
- Εκτιμάται ότι αποτέλεσμα της ανάγκης εύρεσης νέων πηγών ξυλείας ήταν η **δημιουργία αποικιών** σε περιοχές πλούσιες σε δασοκάλυψη όπως:
 - α) το 437 π. Χ. που οι Αθηναίοι ιδρύουν αποικία στην **Αμφίπολη** στη Μακεδονία
 - β) εκστρατεία στην **Σικελία** 415 π.Χ. (Θουκυδίδης)

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Πάτρα 19.6.2018

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

- Αρχαία Ελλάδα: ο σεβασμός στο περιβάλλον συνδεόταν αρχικά με τον **σεβασμό και τον φόβο προς τους θεούς**.
- Μεταγενέστερα απέρρεε από τις αξίες που αποτέλεσαν τα θεμέλια της **αρχαίας ελληνικής κοινωνίας και φιλοσοφίας (το κάλλος, την αρμονία και το μέτρο)**, και από την αντίληψη ότι ο άνθρωπος ως αν απόσπαστο **μέρος της φύσης**, διέπεται από τους φυσικούς νόμους

Η **ευδαιμονία** των ανθρώπων διασφαλίζεται από την εν αρμόνισή τους με τους φυσικούς νόμους.

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Στην αρχαία Ελλάδα τα προβλήματα υποβάθμισης του περιβάλλοντος ήταν **πολύ περιορισμένα και ιδιαίτερα εστιάζονταν στην αποδάσωση.**

Η ανάγκη εξεύρεσης φυσικών πόρων (ξυλεία) αποτέλεσε έναν από τους λόγους που οδήγησαν τους Αθηναίους προς **νέες κατακτήσεις.**

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Στην αρχαία Ελλάδα η **αισθητική** και η **αντίληψη του χώρου και της χωροταξίας** ήταν εξαιρετικά αναπτυγμένη.

Με την ορθή χωροθέτηση και τις πολεοδομικές διατάξεις εξασφαλιζόταν **υψηλή ποιότητα ζωής**

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Το σύγχρονο περιβαλλοντικό δίκαιο καλείται να αντιμετωπίσει **εξαιρετικά μεγαλύτερα και σοβαρότερα περιβαλλοντικά προβλήματα**

Η αντιμετώπισή τους απαιτεί συντονισμένη δράση σε **ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.**

Η «ρύπανση δεν γνωρίζει σύνορα»

η ανάγκη για μεγαλύτερη συνεργασία οδηγεί σε σύναψη διεθνών συμβάσεων και σε ενοποίηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Ορισμένες αρχές του σύγχρονου δικαίου περιβάλλοντος πηγάζουν από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, όπως η **αρχή της πρόληψης**

Άλλες όπως η **αρχή της προφύλαξης**, δεν θα μπορούσαν να εμφανιστούν στην αρχαία Ελλάδα, καθότι αναφέρονται σε πρόσφατα προβλήματα που ακύπτονται από την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας.

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Η σοβαρή απώλεια της βιοποικιλότητας και η κλιματική αλλαγή που ήδη έχει ξεκινήσει αναδεικνύουν το

έλλειμμα του αξιακού συστήματος των σύγχρονων κοινωνιών.

5. Σύγκριση - Συμπεράσματα

Το Κάλλος, η Αρμονία και το Μέτρο,

αποκτούν σήμερα ιδιαίτερη επικαιρότητα για να κατευθύνουν τις συλλογικές επιλογές στην αναπτυξιακή πορεία μας

Σας ευχαριστώ

info@kallialaw.gr

www.kallialaw.gr

Πάτρα 19.6.2018